

Semnan University

Journal of Applied Arts

Journal Homepage: <http://aaj.semnan.ac.ir>

ISSN: [2821-0670](https://doi.org/10.22075/aaj.2025.36013.1316)

Scientific– Research Article

Pathology of Practical and Educational Factors of Traditional Nam-Namdozi Embroidery Art of Qazvin Province in the Contemporary Era

Iman Zakariaee Kermani ¹ (Corresponding Author) , Mahshad Pirmohammadi ²

¹ Associate Professor, Department of Carpet, Faculty of Handicrafts, University of Isfahan Art, Isfahan, Iran.

² Ph.D. Student, Department of Visual Arts, School of Visual Arts, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.

(Received: 21.11.2024, Revised: 09.06.2025, Accepted: 09.06.2025)

<https://doi.org/10.22075/aaj.2025.36013.1316>

Abstract

Iranian embroidery has a variety of stitches, and depending on the culture, customs and traditions of many Iranian tribes, they have been created during different times to decorate clothes and accessories. One of these types of embroidery is nam-nam-dozi, which is known as a type of tapestry embroidery with small beads. Despite the history of this art in Qazvin city, its current status in terms of active artists, education, application, sales market, distribution and consumption is worrying. For this purpose, this research, with the aim of knowing the damages caused to this art in the fields of application and education, seeks to answer the main question that what are the damages caused to the art of Qazvin embroidery and what are the solutions to fix or improve them? The data and information of this research were collected by documentary and field method of semi-structured interviews, which interviews were conducted with 11 experts and artists in this field. The method of selecting the samples is the targeted method of the index sample and the data analysis is done by the qualitative coding method (extraction of concepts and categories). The results of the research in the field of the pathology of the art of embroidery show that factors such as the change of people's taste and the change of generation, the time-consuming nature and the type of application of the art of embroidery are not encountered enough in the former devices. In the field of economy, related organizations do not support active artists in this field, and as a result, low sales and unprofitability of embroidery products have caused the threat and oblivion of this art. Failure to introduce and teach the art of embroidery to the new generation in the category of education has strengthened the threat of this art being unknown.

Keywords: Nam-Nam Embroidery, Traditional Embroidery, Traditional Arts of Qazvin, Pathology of Art.

1- Email: i.zakariaee@au.ac.ir

2- Email: m.pirmohammadi@au.ac.ir

How to cite: Zakariaee Kermani, I. and Pirmohammadi, M. (2026). Pathology of Practical and Educational Factors of Traditional Nam-Namdozi Embroidery Art of Qazvin Province in the Contemporary Era, *Journal of Applied Arts*, 6(2), 45-62. Doi: 10.22075/aaj.2025.36013.1316

© 2026 The Author(s). Journal of Applied Arts is published by Semnan University Press. This is an open-access article under the CC-BY 4.0 license. (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

آسیب‌شناسی عوامل کاربردی و آموزشی هنر سنتی نیم‌دوزی استان قزوین در دوره معاصر

ایمان زکریایی کرمانی (نویسنده مسئول)^۱

مهشاد پیرمحمدی^۲

^۱ دانشیار، گروه فرش، دانشکده صنایع دستی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.

^۲ دانشجوی دکتری، گروه هنرهای تجسمی، دانشکده هنرهای تجسمی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۹/۰۱، تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۳/۱۹، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۴/۰۳/۱۹)

<https://doi.org/10.22075/aaj.2025.36013.1316>

چکیده

رودوزی‌های ایرانی دوخت‌های متنوعی دارند و بسته به فرهنگ و آداب‌ورسوم اقوام متعدد ایرانی در طول زمان‌های مختلف برای آرایش جامه و تزئین وسایل به وجود آمده‌اند. یکی از این رودوزی‌ها نیم‌دوزی است که به‌عنوان نوعی ملیله‌دوزی به‌وسیله منجوق‌های ریز و با طرح‌هایی نظیر طرح‌های هندسی، انتزاعی، سنتی، طرح‌های الهام‌گرفته از طبیعت و ... با رنگ‌های سفید، نارنجی، سبز، قرمز، آبی، زرد، صورتی و سورمه‌ای که همگی مات هستند شناخته می‌شود. به‌رغم پیشینه این هنر در شهر قزوین، وضعیت امروزی آن از حیث هنرمندان فعال، آموزش، کاربرد، بازار فروش، توزیع و مصرف، نگران‌کننده است. بدین منظور این پژوهش با هدف شناخت آسیب‌های وارده بر این هنر در حوزه‌های کاربرد، آموزش و اقتصاد به دنبال آن است که این پرسش اصلی پاسخ دهد که آسیب‌های وارده بر هنر سنتی نیم‌دوزی قزوین چیست و چه راهکارهایی برای رفع یا بهبود آن‌ها وجود دارد؟ داده‌ها و اطلاعات این پژوهش به روش اسنادی و میدانی از نوع مصاحبه نیمه‌سازمان‌یافته جمع‌آوری شد که مصاحبه‌ها با ۱۱ نفر از خبرگان و هنرمندان این حوزه صورت پذیرفت. روش انتخاب نمونه‌ها به‌صورت روش هدفمند نمونه شاخص بوده و تحلیل داده‌ها به روش کدگذاری کیفی (استخراج مفاهیم و مقوله‌ها) صورت پذیرفته‌است. نتایج پژوهش در زمینه آسیب‌شناسی هنر نیم‌دوزی مؤید آن است که عواملی نظیر تغییر سلیقه افراد و تغییر نسل، زمان‌بر بودن و نوع کاربرد هنر نیم‌دوزی در وسایل سابق مورد استقبال کافی مواجه نمی‌شود. در زمینه اقتصاد حمایت نکردن سازمان‌های مرتبط از هنرمندان فعال در این حوزه و در نتیجه فروش کم و به‌صرفه نبودن تولیدات نیم‌دوزی باعث تهدید و رو به فراموشی رفتن این هنر شده‌است. عدم معرفی و آموزش هنر نیم‌دوزی به نسل جدید در مقوله آموزش تهدید ناشناخته بودن این هنر را تقویت کرده‌است.

واژه‌های کلیدی: نیم‌دوزی، رودوزی سنتی، هنرهای سنتی قزوین، آسیب‌شناسی هنر.

1- Email: i.zakariaee@au.ac.ir

2- Email: m.pirmohammadi@au.ac.ir

شیوه ارجاع به این مقاله: زکریایی کرمانی، ایمان و پیرمحمدی، مهشاد. (۱۴۰۵). آسیب‌شناسی عوامل کاربردی و آموزشی هنر سنتی نیم‌دوزی استان قزوین در دوره معاصر، نشریه هنرهای کاربردی، ۶(۲)، ۴۵-۶۲.

رودوزی‌های ایرانی گنجینه‌ای است با بیش از ۱۵۰ نوع دوخت متنوع که در طی دوره‌های تاریخی و در شهرهای مختلف بسته به فرهنگ و آداب و رسوم اقوام ایرانی برای زینت بخشیدن به بخش‌های مختلف پوشاک و لوازم کاربردی از جمله؛ سرمه‌دان، جعبه جواهرات، جانماز و ... کاربرد داشته و نقوش به‌کاررفته در موارد مذکور بیانگر ذهنیت هنرمند، طبیعت، داستان‌های اساطیری و فرهنگ مختص به همان منطقه می‌باشد. سوزن‌دوزی‌های ایرانی که به اشکال مختلف ظهور یافته‌اند، یکی از گسترده‌ترین و متنوع‌ترین شاخه‌های هنرهای سنتی به شمار می‌روند و می‌توان گفت تنوع و تعددی که در این حوزه وجود دارد، در کمتر رشته‌ای از رشته‌های صنایع‌دستی قابل مشاهده است. این گستردگی و تنوع پیرامون این شاخه از هنرهای سنتی ایران موجب شده شناخت عمومی و تخصصی نسبت به این هنرهای سنتی کمتر بوده لذا ابهامات بیشتری در این زمینه‌ها شکل بگیرد. یکی از رودوزی‌های اصیل و ظریف ایرانی نم‌دوزی استان قزوین است که قدمت این رودوزی به دوره هخامنشی و ساسانی برمی‌گردد و با استفاده از مهره‌های ریز و مات که ترک‌ها به آن منجوق می‌گفتند بر روی وسایل مورد نظر کوچک و تزئینی نظیر کیف پول، جای قیچی، جای مهر و ... دوخت خود را اجرا می‌کردند و به دلیل زمان‌بر بودن این دوخت معمولاً سطح کار خود را کوچک انتخاب می‌کردند.

امروزه هنرهای سنتی جایگاه خود را به‌عنوان هنرهای کاربردی مورد استفاده در زندگی جاری مردم از دست داده و گرد فراموشی بر جان برخی از این هنرها نشسته است و این قاعده در مورد هنر نم‌دوزی موجب افول و نزول این هنر اصیل ایرانی شد از طرفی نسل جوان نیز رغبت و حوصله کافی برای این دوخت اصیل، با توجه به زمان‌بر بودن و قیمت نهایی بالا و کاربردی نبودن در دنیای امروز از دست داده است. روند افولی هنرهای رودوزی و هر یک از هنرهای سنتی، زنگ خطری است برای علاقه‌مندان و دلسوزان عرصه فرهنگ و هنر که اگر به آن توجه نشود زوال و

نابودی این هنرها را به دنبال خواهد داشت. با این اوصاف این پژوهش در جهت آسیب‌شناسی و در نهایت ارائه راهکارهایی جهت احیای هنر نم‌دوزی به‌عنوان بخشی از فرهنگ و تمدن ایرانی امری ضروری به نظر می‌رسد؛ پژوهش حاضر تلاش دارد تا ضمن توجه به اهمیت صنایع‌دستی به‌عنوان بازتاب‌دهنده فرهنگ و هنر و ضمن بازشناسی هنر نم‌دوزی و تاریخچه آن، به بررسی وضعیت موجود این هنر، آسیب‌شناسی و احیای آن در بخش آموزش و فروش اقدام کند. این مهم از منظر آسیب‌شناسی محقق خواهد شد. در این مطالعه، هدف نخست بررسی وضعیت موجود هنر نم‌دوزی از لحاظ آموزش، فروش و توزیع در استان قزوین است و بررسی اشکال و طرح‌های تولید شده نم‌دوزی و کاربرد آن در لوازم دیگر است. هدف از آسیب‌شناسی هنر نم‌دوزی و ارائه الگوهای عملی و تصاویر نمونه‌های ساخته شده، بازشناسی ویژگی‌های این هنر و ارتقای شناخت پژوهشگران این حوزه، بررسی تهدیدهای فراموشی و نابودی و تلاش در جهت بهبود وضعیت فعلی این هنر در مبحث آموزش و فروش و ارائه راهکار است؛ لذا سؤالات مطرح در پژوهش حاضر بدین ترتیب است:

آسیب‌های وارده بر هنر سنتی نم‌دوزی قزوین چیست و چه راهکارهایی برای رفع یا بهبود آن‌ها وجود دارد؟

پیشینه پژوهش

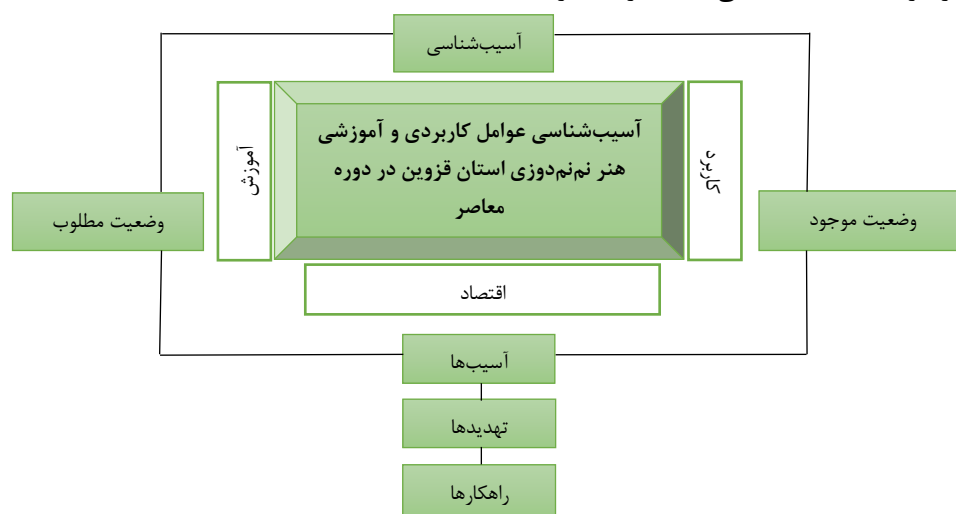
با توجه به جایگاه هنر اصیل نم‌دوزی در هنرهای ایرانی، پژوهش‌های محدودی در قالب پایان‌نامه و مقاله درباره‌ی این هنر انجام گرفته‌است و در کتاب‌های تألیف شده عنوان نم‌دوزی به منجوق‌دوزی تغییر یافته‌است. غفوری، بابایی و نورمحمدی در مقاله خود با عنوان «احیای هنر نم‌دوزی قزوین در درس کار و فناوری دوره اول متوسطه» (۱۴۰۲)، به احیای هنر نم‌دوزی توسط دبیران کار و فناوری متوسطه اول و میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان در سوزن‌دوزی‌های مختلف (تریکوبافی، بافت با نی و نم‌دوزی) می‌پردازند. قربانی در مقاله خود با عنوان «نقش‌آفرینی با سوزن» (۱۳۸۱)، به

معرفی برخی از رشته‌های سوزن‌دوزی و اشاره مستقیم به هنرمند دوزی قزوین داشته‌است. اما مشاهده می‌شود با وجود پژوهش‌ها درباره‌ی رودوزی‌های ایرانی و هنرمند دوزی که تعداد آن‌ها بسیار اندک است، کمتر پژوهشی در این زمینه به صورت اختصاصی و با رویکرد آسیب‌شناسی هنر و روش کیفی درباره‌ی این هنر به خصوص در شهر قزوین انجام شده‌است. همچنین معدود پژوهشی به جایگاه یک هنر سنتی و به طور مشخص هنر هنرمند دوزی به عنوان یک کالای هویتی پرداخته‌است؛ در نتیجه روندی بهبودی برای آن ارائه نشده‌است؛ لذا ضرورت و نو بودن پژوهش کاربردی حاضر از این حیث قابل توجه است.

روش پژوهش

در پژوهش پیش‌رو تلاش خواهد شد میدان هنر هنرمند دوزی از نظر نقطه نظر بومی و محلی بازشناسی و مطالعه میدانی انجام شود و به صورت مستقیم در آن عرصه فرهنگی مشارکت محققانه انجام پذیرد تا امر فرهنگی هنر «هنرمند دوزی» عناصر و اجزای آن و شیوه تولیدات هنری، رخدادهای جاری و اجرای آن شناسایی و ارزیابی شود. ابزار و شیوه‌های گردآوری اطلاعات در این پژوهش شامل مطالعه اسنادی و بررسی برخی از نمونه‌ها در سایت‌های داخلی است. به بیان دیگر، تحلیل اسناد و مدارک با استفاده از منابع آرشیوی (سایت‌ها و وبلاگ‌ها) و عکس‌هایی که خود محققان در فرایند مطالعه میدانی ثبت کردند، برای

داده‌یابی مورد بهره‌برداری قرار گرفت. سپس در چهارچوب مطالعه آسیب‌شناسی برای گردآوری داده‌های کیفی از روش مشاهده و ابزار مصاحبه استفاده شد (رویکرد تلفیقی در جمع‌آوری داده‌ها). تکنیک به کار گرفته شده در فرایند اخذ مصاحبه‌ها، مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته است. در مصاحبه نیمه ساختاریافته ترتیب سؤالات از پیش تعیین شده برای هر مشارکت کننده بر اساس فرایند مصاحبه و پاسخ‌ها، می‌تواند متفاوت باشد. همچنین پژوهشگر می‌تواند در هنگام مطالعه نیز سؤالات جدیدی مطرح کند. در این نوع مصاحبه تحلیل داده‌ها بر پایه تحلیل مضمون مصاحبه‌ها بوده‌است. بدین گونه که پس از انجام هر مصاحبه، مفاهیم شناسایی و داده‌ها کدگذاری شد. در ادامه کدهای دارای محور مشترک به مجموعه‌ای از مقوله‌ها و از مقوله‌ها به عنوان محور تفسیرها بهره‌گیری شده‌است. به لحاظ نمونه‌گیری، این مطالعه مبتنی بر نمونه‌گیری هدفمند آسان است. برای شناسایی نمونه مطالعه، از تکنیک گلوله‌برفی^۱ و معرفی تدریجی مطلعان بهره گرفته شده‌است. مراحل انجام شده در این پژوهش شامل بررسی وضعیت موجود و وضعیت مطلوب بر مبنای آسیب‌شناسی و ارائه راهکارها است که الگوی مفهومی پژوهش بر اساس برخی مفاهیم صورت گرفته‌است که در (تصویر ۱) پژوهش آمده‌است.

تصویر ۱- الگوی مفهومی پژوهش. منبع: (نگارندگان)

روش، مشارکت کنندگان اولیه، پژوهشگر را به اعضای دیگر جامعه معرفی می‌کنند و این فرایند مانند غلتیدن گلوله برف به طور تصادفی گسترش می‌یابد.

^۱ روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی (Snowball Sampling) یک تکنیک غیراحتمالی در پژوهش‌های کیفی است که برای مطالعه جمعیت‌های پنهان، نادر یا دست‌نیافتنی استفاده می‌شود. در این

مبانی نظری

آسیب‌شناسی

آسیب‌شناسی^۲ در معنای صریح خود دال بر شناخت و درمان آسیب‌های وارده بر پیکره‌ی مطالعاتی است. آسیب در لغت به معنای رنج، محنت، احساسات و غضب و در اصطلاح علوم طبیعی به معنای مطالعه و شناخت عوامل مختل‌کننده بیماری‌زا در پیکره انسانی است (آریان‌پورکاشانی، ۱۳۸۲). بر اساس تعریف فرهنگ پیشرفته آکسفورد، آسیب‌شناسی مطالعه علمی آسیب‌ها و بیماری‌ها و اختلالات است. شناخت عوامل مؤثری که ایجاد و توالی آن‌ها می‌تواند باعث عملکرد کند یا توقف در شکل‌گیری اهداف هر دستگاهی شود (بنیانین، ۱۳۸۹: ۱۲۸). از نظر اصطلاحی آسیب‌شناسی در همه‌ی رشته‌های علوم کاربرد خاص خود را دارد. مطالعات آسیب‌شناسی با هدف تکمیل و تأمین فرایندهای سه‌گانه شناسایی، تشخیص و درمان صورت می‌پذیرد و برآیند آن راه‌حل‌های مناسب برای رفع آفات و آسیب‌ها است (شادالویی، ۱۳۹۵: ۶). روش آسیب‌شناسی در مطالعات اجتماعی نیز بر شناسایی و تحلیل مشکلات اجتماعی و ارائه راهکارهایی برای حل این مشکلات تمرکز دارد. مراحل اصلی شامل شناسایی مسئله، جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل داده‌ها و ارائه راهکارها می‌شود (صدیق‌سروستانی، ۱۴۰۱: ۵۶). آسیب‌شناسی اجتماعی بر این ایده استوار است که همان‌طور که بیماری‌ها بر سلامت جسمی تأثیر می‌گذارند، مشکلات اجتماعی نیز بر رفاه جامعه تأثیر گذارند. این قیاس به محققان این امکان را می‌دهد که ماهیت، علل و پیامدهای رفتار انحرافی را به‌طور نظام‌مند بررسی

کنند (Rubington & Weinberg, 2010: 54). رویکرد آسیب‌شناسی اجتماعی در شناسایی علل اصلی مشکلات اجتماعی نقش مهمی دارد و منجر به سیاست‌هایی می‌شود که بر بهبود جامعه و کاهش آسیب‌ها تمرکز دارند. با این حال، برخی منتقدان معتقدند که این دیدگاه می‌تواند به برجسته‌سازی گروه‌ها یا افرادی که به‌عنوان «آسیب دیده» شناخته می‌شوند، منجر شود و ممکن است نابرابری‌های سیستماتیک را به‌عنوان عوامل مهم نادیده بگیرد (Becker, 1963: 72). بسیاری از آسیب‌شناسان اجتماعی عدم تعادل‌های ساختاری را به‌عنوان عوامل اصلی در ایجاد آسیب‌های اجتماعی می‌بینند (Thio, 2005: 25). گروهی عوامل روان‌شناختی فردی، همراه با شرایط اجتماعی نامطلوب، را عامل آسیب‌ها معرفی می‌کنند (Turner, 2000: 63). اخیراً، محققان از سلامت عمومی الهام‌گرفته و آسیب‌های اجتماعی را به‌عنوان مشکلاتی که قابل‌پیشگیری هستند، بررسی می‌کنند. در این رویکرد باید به «علل ریشه‌ای» انحراف، مانند فقدان آموزش، فرصت‌های شغلی و حمایت‌های اجتماعی پرداخته شود (Wilkinson & Pickett, 2009: 81). مبانی نظری این پژوهش سعی دارد تا ابتدا با آگاهی از وضعیت مطلوب و پسندیده به توصیف وضعیت موجود هنر نهم‌دوزی استان قزوین بپردازد و سپس با رویکرد آسیب‌شناسی به‌صورت ریشه‌ای وضعیت نامطلوب و تهدیدها و موانع کنونی برای ارائه خدمات بهتر را موردبحث قرار داده و راهکارهای مناسب را برای بهبود وضعیت آسیب‌دیده و رسیدن به شرایط ایده‌آل پیشنهاد نماید.

جدول ۱- مراحل آسیب‌شناسی. منبع: (جهانگیرفرد و سلمان، ۱۳۸۹: ۴۳)

مراحل آسیب‌شناسی		مهارت‌های موردنیاز
مرحله اول	شناخت وضعیت مطلوب	شناخت اهداف موضوع
مرحله دوم	شناخت وضعیت موجود	آگاهی از جریان امور
مرحله سوم	شناخت آسیب‌ها	آگاهی از وضعیت موجود، تخصص، توانایی پژوهش و خلاقیت
مرحله چهارم	ارائه راهکارها	آگاهی از وضعیت موجود، تخصص، توانایی پژوهش و خلاقیت

^۲ pathology

رودوزی

رودوزی هنر سنتی آراستن سطح رویین پارچه‌های ساده با بهره‌گیری از نخ‌های الوان و با کمک سوزن و قلاب است و دست‌اندرکاران آن به مدد بخیه‌های ظریفی که بر منسوجات ساده می‌نشانند، معمولاً تلفیق زیبایی از صبر، شکیبایی و هنر را به نمایش می‌گذارند (صبا، ۱۳۶۷: ۱). اصطلاح «رودوزی» یا «روکاری» به هنری گفته می‌شود که طی آن، نقش‌های گوناگونی روی پارچه‌های بدون نقش یا بعضاً پارچه‌های نقش‌دار، از طریق دوختن یا کشیدن قسمتی از نخ‌های تار و پود پارچه، به وجود می‌آیند. رودوزی‌های ایرانی، آن دسته از هنرهای ملی و صنایع‌دستی کشورمان هستند که در آن‌ها، نگاره‌های سنتی با استفاده از انواع سوزن، قلاب و نظایر آن، و ضمن بهره‌گیری از انواع نخ‌های رنگین یا فلزی، روی پارچه دوخته می‌شوند و گاه نیز نگاره‌ها با کشیدن بخشی از نخ‌های تار و پود همراه با عملیات تکمیلی دیگر روی پارچه پدید می‌آیند (یاوری، ۱۳۸۵: ۴۹). رودوزی و تولید پارچه‌های زربفت در ایران پیشینه‌ای در حدود سده سوم پیش از میلاد دارد. ایرانیان با نخ زرین تصویر برگ مو و پیچک را بر روی پارچه پشمی دوخته و در قرن‌های بعد سوزن‌دوزی‌های بیزانس تقلیدی از تولیدات ایرانی بود (اخلاقی، ۱۳۸۸: ۶۱). رودوزی‌های ایرانی دوخت‌های متنوعی دارند و بسته به فرهنگ و آداب و رسوم اقوام متعدد ایرانی در طول زمان‌های مختلف برای آرایش جامه و تزئین وسایل به وجود آمده‌اند. یک نمونه از رودوزی‌های ایرانی نم‌دوزی استان قزوین است.

نم‌دوزی

نم‌دوزی به‌عنوان شاخه‌ای از منجوق‌دوزی شناخته می‌شود که در استان قزوین توسط هنرمندان زن جهت تزئین پارچه‌های کاربردی خلق می‌شود. نم‌دوزی واقع به مفهوم نقش‌کردن و زینت‌دادن آمده‌است، نوعی رودوزی با استفاده از منجوق‌های بسیار ریز و کوچک است. به بیان دیگر نم‌دوزی به معنای دوختن نم‌د (آهسته و باحوصله) نوعی مليله به‌وسیله منجوق‌های ریز است که این مهره‌ها در کمال ظرافت و دقت در کنار هم دوخته می‌شوند. سابقه این هنر به دوره هخامنشی و ساسانی می‌رسد که طی آن دوره جامه‌ها، چادرها و قالی‌ها جواهرنشان می‌شدند که در طی زمان به منجوق‌دوزی تبدیل شده‌است (قربانی، ۱۳۸۱: ۱۲۹). کاربرد هنر نم‌دوزی که حاصل استفاده از مليله و منجوق‌های مات و رنگارنگ است، عمدتاً برای زیبا ساختن رو سماوری، جانماز، شانه، منگوله‌های تزئینی، جای قیچی، کیف پول، سرمه‌دان، دیوارکوب، جای سنجاق، بقچه عروس و تزئین پارچه و لباس مورد استفاده بوده‌است. تنها نمونه‌های این هنر بازمانده از دوران قاجار است جدول (۲) و طرح‌های به‌کاررفته در آن طرح‌های هندسی و انتزاعی نظیر؛ شبکه‌بندی‌های منظم شطرنجی، لوزی‌های توپر و زنجیره‌ای، حاشیه‌های تزئینی، خطوط موازی، زیگزاگ و پیچ‌خورده و خطوط اسلیمی. طرح‌های الهام‌گرفته از طبیعت نظیر؛ گل‌های ساده، چند پر، هشت پر، چشم‌بلبلی، برگ‌های پیچان و حیواناتی مانند بلبل، طاووس و حیوانات اساطیری است که با رنگ‌های؛ سفید، زرد، قرمز، صورتی، سبز، آبی و سورمه‌ای که با منجوق‌های مات ریز دوخته می‌شود.

جدول ۲- نمونه‌های نم‌دوئی بازمانده از دوران قاجاریه. منبع: (نگارندگان)

			
تصویر ۵- جای سنجاق	تصویر ۴- پارچه نم‌دوئی	تصویر ۳- سرمه‌دان	تصویر ۲- رو سماوری
			
تصویر ۸- جای قیچی نم‌دوئی	تصویر ۷- کیف‌پول	تصویر ۶- منگوله نم‌دوئی	

شهرهای قزوین، یزد، بندرعباس، کردستان، اصفهان و سیستان و بلوچستان به صورت بسیار محدود کاربرد دارد و عمدتاً برای تزیین پرده، روتختی، جای کیسه پول و روجبه استفاده می‌شود. کاربرد هنر نم‌دوئی در گذشته یکی از بخش‌های اصلی جهیزیه دختران دم بخت به شمار می‌رفت. از آنجایی که دوخت این آثار به ظرافت و دقت بالایی نیاز دارد، تولید آن به آرامی جلو می‌رفت و از همین رو به نم‌دوئی مشهور است (URL: 1).

پیکره مطالعاتی پژوهش

مواد و ابزار اولیه

لوازم اولیه هنر نم‌دوئی جدول (۳) شامل؛ الف) پارچه و طرح اولیه ب) نخ و سوزن ج) منجوق‌های تک‌رنگ یا رنگی مات و شفاف است.

اقوام ترک ساکن در قزوین به مهره‌های بسیار ریزی که این رودوئی توسط آن‌ها زینت داده می‌شد، منجوق می‌گفتند. منجوق‌دوئی به عنوان سرشاخه‌ی این هنر، هنوز در برخی مناطق رایج است و بر روی لباس‌ها و کیف و کفش کاربرد دارد. از پولک‌ها و منجوق‌های رنگارنگ عمدتاً در تزیین لباس و اشیای کاربردی زنان استفاده می‌شد که هنوز به عنوان یکی از هنرهای رایج در شهر قزوین استفاده می‌شود؛ اما متأسفانه نسل جوان رغبت چندانی به یادگیری و استفاده از این رودوئی سنتی را ندارد. پارچه مورد استفاده برای نم‌دوئی از جنس مخمل دست‌بافت ابریشمی و ساتن ابریشم بوده است. از نقوش معروف در این رودوئی می‌توان به؛ طاووس، گل و مرغ، کتیبه‌های خطی، بته‌جقه و سرو اشاره کرد که در

جدول ۳- لوازم اولیه هنر نم‌دوئی. منبع: (نگارندگان)

		
تصویر ۱۱- منجوق‌های تک رنگ	تصویر ۱۰- نخ و سوزن	تصویر ۹- پارچه و طرح اولیه

- پارچه و طرح اولیه

جنس پارچه در گذشته از مخمل دست‌بافت و ساتن ابریشم بوده‌است؛ امروزه به دلیل در دسترس نبودن و هزینه بالای این پارچه‌ها از پارچه‌ای با جنس محکم که از پارچه‌های کشی نباشد؛ مانند پارچه جیر استفاده می‌شود. سپس طرح موردنظر با کاربن و یا با خودکارهای مخصوص روی پارچه انتقال می‌یابد (تصویر ۹).

- نخ و سوزن

برای دوخت نیم‌دوزی از نخ هم‌رنگ پارچه و سوزن منجوق‌دوزی استفاده می‌شود (تصویر ۱۰).

- منجوق‌های تکرنگ یا رنگی مات و شفاف

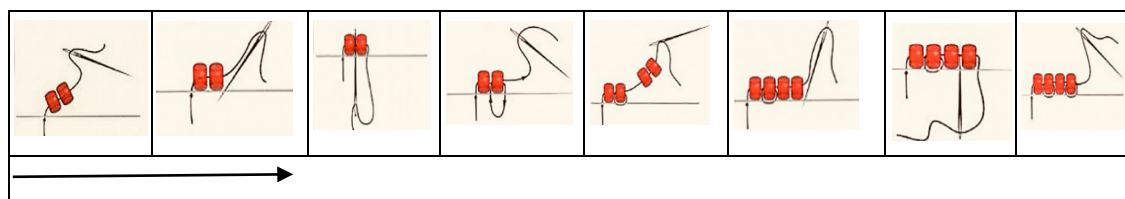
برای دوخت نیم‌دوزی در گذشته از منجوق‌های مات و نگین‌های بارزش استفاده می‌شد؛ ولی امروزه به دلیل

احیاء هنر نیم‌دوزی از منجوق‌های شیشه‌ای تکرنگ یا رنگی مات و شفاف استفاده می‌شود (تصویر ۱۱).

شیوه کار

بعد از انتقال طرح موردنظر روی پارچه، ابتدا دوردوزی طرح را انجام داده و بعد از اتمام دوردوزی کل طرح، شروع به توپردوزی طرح به وسیله منجوق‌های مات و شفاف رنگی یا تکرنگ می‌کنیم. برای شروع دوخت ابتدا دو منجوق برداشته، از سوزن رد کرده و داخل پارچه می‌بریم سپس از وسط دو منجوق سوزن را درآورده و مجدد از داخل منجوق دوم رد می‌کنیم که به این کار دوباره‌دوزی گفته می‌شود و بسیار دوخت را محکم می‌کند و همین دوخت برای کل طرح تکرار می‌شود. جدول (۴).

جدول ۴- مراحل دوخت نیم‌دوزی. منبع جدول: (نگارندگان)، منبع تصاویر: (URL: 2)

تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

این قسمت در سه بخش تنظیم شده‌است. ابتدا بر اساس فرایند آسیب‌شناسی، به مطالعه وضعیت موجود و مطلوب هنر نیم‌دوزی استان قزوین در حوزه مقوله‌های کاربرد، اقتصاد و آموزش پرداخته شده و سپس آسیب‌های مربوط به این هنر بررسی شده‌است. مطالب این دو بخش بر مبنای مصاحبه‌ها، کدها و مفاهیم مستخرج از تحقیقات میدانی و اسنادی حاصل گردیده، در نهایت بر طبق مقوله‌های به‌دست‌آمده راهکارهای جدیدی برای رفع آسیب‌شناسی و از بین رفتن و فراموشی هنر نیم‌دوزی تحلیل و ارائه گردیده است. مصاحبه در پژوهش پیش‌رو مشتمل بر مصاحبه

با ۱۱ مطلع در گروه‌های صاحب‌نظر (کارشناس طراحی لباس، طراحی و دوخت)، مصرف‌کننده (نمونه‌های معمولی) و فروشندگان (کسبه) در حوزه هنر نیم‌دوزی انتخاب شد. این نمونه‌ها در جدول (۵) مشخص شده‌است. مشاهدات انجام شده به شکل متمرکز و گزینشی و به شکل غیرمشارکتی صورت پذیرفته‌اند و شامل بازدید از وضعیت حاضر هنر نیم‌دوزی در بازار قزوین، مشاهده نمونه‌هایی از آثار گذشته در تصاویر کتاب‌ها و سایت‌ها بوده‌است. مطلعان شامل استادکار سنتی، فروشندگان، تولیدکنندگان، هنرآموزان و خبرگان این صنف بودند.

جدول ۵- جدول مصاحبه. منبع: (نگارندگان)

کد	تخصص	جنسیت	سن	شغل	سابقه فعالیت	میزان تحصیلات	محل مصاحبه
۰۱	صاحب‌نظر	زن	۴۵	فرهنگی	۱۸	کارشناس طراحی لباس	حضور
۰۲	صاحب‌نظر	زن	۵۶	استاد دانشگاه	۲۰	کارشناس طراحی لباس	تماس تلفنی
۰۳	صاحب‌نظر	زن	۶۲	استاد دانشگاه	۳۰	کارشناسی ارشد طراحی لباس	تماس تلفنی
۰۴	صاحب‌نظر	زن	۵۲	استاد دانشگاه	۳۰	کارشناسی ارشد طراحی لباس	تماس تلفنی
۰۵	صاحب‌نظر	زن	۴۳	فرهنگی	۱۵	کارشناس طراحی و دوخت	حضور
۰۶	صاحب‌نظر	زن	۳۸	فرهنگی	۱۲	کارشناس طراحی و دوخت	حضور
۰۷	مصرف‌کننده	زن	۳۵	خانه‌دار	۸	دیپلم	حضور
۰۸	مصرف‌کننده	زن	۲۶	دانشجو	۴	کارشناسی ارشد طراحی و دوخت	تماس تلفنی
۰۹	مصرف‌کننده	زن	۳۲	خانه‌دار	۶	دیپلم	حضور
۱۰	فروشنده	زن	۴۰	مغازه‌دار	۸	دیپلم	حضور
۱۱	فروشنده	زن	۵۳	مغازه‌دار	۲۰	دیپلم	حضور

کاربرد در هنر نیم‌دوڑی استان قزوین

- کاربرد در وضعیت مطلوب هنر نیم‌دوڑی استان قزوین

شرایط مطلوب به معنای رسیدن به وضعیت قابل قبول برای رسیدن به هدف موضوع پژوهش است. برای معرفی هنر نیم‌دوڑی استان قزوین و شناخت آسیب‌ها و در کنار آن یافتن راهکارهای لازم برای حفظ و احیای آن لازم است شرایطی که مسیر رسیدن به این هدف را هموار می‌کند و به شرایط مطلوب تعبیر می‌شود، مورد مطالعه قرار داد. با توجه به نتایج مطالعات میدانی صورت گرفته، در شرایط مطلوب این هنر جدول (۶)، برای کاربرد مجدد هنر نیم‌دوڑی می‌توان شکل کاربردی گذشته (سرمه‌دان، جای قیچی، جای شانه، جای نماز و ...) را تغییر داده و در وسایل امروزی که مورد استفاده قرار می‌گیرد به کار گرفت (کدهای ۰۱، ۰۲ و ۰۳) برای رسیدن به این هدف ابتدا لازم است شرایط بازار سنجیده شود و نوع سلاقی و محدوده سنی مصرف‌کننده و کاربرد آن در وسایل مناسب به طور دقیق سنجیده شود (کدهای ۰۷، ۰۸، ۱۰ و ۱۱). کاربری متفاوت با شرایط امروزی می‌تواند در جلوگیری از فراموشی این هنر مؤثر واقع شود. امروزه می‌توان با تغییر کاربرد هنر نیم‌دوڑی و استفاده از این هنر در طراحی و دوخت لباس‌ها و مانتوهای مجلسی و بعضاً در لوازم جانبی (اکسسوری‌های) مردانه و زنانه مثل کراوات،

سنجاق سینه، جعبه جواهرات و پوشش گوشی تلفن همراه و امثال آن مورد استفاده قرار گیرد (کدهای ۰۴، ۰۵ و ۰۹). با توجه به تغییر سلاقی افراد در چیدمان داخلی منازل، هنر نیم‌دوڑی به عنوان تابلوهای کوچک و بزرگ می‌تواند دیوارها را مزین کند (کدهای ۰۵، ۰۶ و ۰۳). باید در کنار به کارگیری خلاقیت در دوخت نیم‌دوڑی و ایجاد کاربرد جدید با حفظ اصالت در تولیدات، به جنبه تزئینی و زیبایی و نوآوری در طرح‌های بافته شده، توجه ویژه داشت برای مثال؛ اگر حجم دوخت را در یک اثر تقلیل داد مانند یک نوار تزئینی نازک با یک یا دو نقش محدود می‌توان محصولات زیاد با قیمت نازل تر تولید نمود که مشتری بتواند به راحتی خرید نماید و همین‌طور با ایجاد یک فضای نمایشگاهی در ورودی مکان‌هایی مانند موزه یا حتی مسجد می‌توان محصولات را برای عموم افراد اعم از مخاطبین خاص که به موزه و آثار قدیمی علاقمند هستند و مخاطبین عام که به مکان‌های عمومی مانند مسجد وارد می‌شوند با این تولیدات آشنا شوند و با رغبت به خرید محصولاتی که هم این هنر بارزش را حمل می‌کنند و هم به میزان کم این هنر را در بدن خود دارند و با قیمت نازل تر در دسترس هستند اقدام نمایند و این‌گونه می‌توان وضعیت مطلوبی برای هنر نیم‌دوڑی استان قزوین ایجاد کرد (کدهای ۰۴، ۰۵ و ۰۹).

جدول ۶ - کدگذاری داده‌های حاصل از مصاحبه، مقوله کاربرد در وضعیت مطلوب نهم‌دوزی استان قزوین. منبع: (نگارندگان)

وضعیت مطلوب				
ردیف	گزاره‌های منتخب	مفاهیم	مقوله	کاربرد
۱	می‌توان هنر نم‌ندوزی را در حوزه طراحی لباس و تزیین مانتوهای مجلسی، جلیقه و لباس عروس به کار گرفت (کدهای ۰۲-۰۳-۰۴).	به‌کارگیری خلاقیت در تولید محصولات	نوآوری	
۲	امروزه می‌توان از این هنر در اکسسوری‌های زنانه و مردانه از جمله: کراوات، جعبه جواهرات، سنجاق‌سینه، تاج عروس و ... استفاده کرد (کدهای ۰۱-۰۴-۰۵-۰۶).			
۳	می‌توان هنر نم‌ندوزی را با حفظ اصالت و روند دوخت سنتی در دکوراسیون داخلی خانه‌ها به‌عنوان تابلوهای کوچک و بزرگ به کاربرد (کدهای ۰۷-۱۰-۱۱).	کاربرد جدید با حفظ اصالت		
۴	می‌توان هنر نم‌ندوزی را با همان طرح و نقوش سنتی به‌عنوان رانر و رومیزی در سایزهای مختلف برای وسایل خانه به کار گرفت (کدهای ۰۸-۱۰-۱۱).			

- کاربرد در وضعیت موجود هنر نهم‌دوزی استان قزوین

طبق مطالعات انجام شده در وضعیت موجود هنر نهم‌دوزی استان قزوین جدول (۷)، امروزه به دلیل گسترش پارچه‌های هندی و منجوق‌دوزی شده در بازار کمتر کسی حاضر به خرید پارچه‌های مزین به هنر نهم‌دوزی باقیمت بالاتر است (کدهای ۰۲، ۰۳ و ۰۸). کاربرد این هنر تا چندین سال پیش نیز در سرمه‌دان‌ها، جای قیچی، جای شانه، جای نماز و ... دیده می‌شد اما به دلیل تغییر نسل و تغییر سلاقی، فروش این محصولات، کم و رو به نابودی رفته است به‌طوری‌که در بازارهای قزوین اثری از این محصولات

دیده نمی‌شود (کدهای ۰۶، ۰۸، ۰۹، ۱۰ و ۱۱). در گذشته دختران جوان در قزوین در جهیزیه خود هنر نهم‌دوزی را در تزیین وسایلشان به کار می‌بردند که امروزه این سنت هم از بین رفته است (کدهای ۰۸-۰۶-۰۵). آخرین نمونه‌های موجود از این هنر در موزه‌های قزوین و متعلق به دوره‌ی قاجار است که همان نمونه‌های سرمه‌دان، کیف پول، رو سماوری و جای قیچی است (کدهای ۰۱، ۰۲ و ۰۵). ورود چرخ‌های سوزندوزی به بازار، سرعت و تکنولوژی عامل دیگری در نابودی رودوزی‌های ایرانی از جمله هنر نهم‌دوزی است (کدهای ۰۱، ۰۲، ۰۳ و ۰۵).

جدول ۷ - کدگذاری داده‌های حاصل از مصاحبه، مقوله کاربرد در وضعیت موجود نهم‌دوزی استان قزوین. منبع: (نگارندگان)

وضعیت موجود				
ردیف	گزاره‌های منتخب	مفاهیم	مقوله	کاربرد
۱	هنر نهم‌دوزی در گذشته در وسایلی از جمله سرمه‌دان، جای قیچی، جای شانه، جای نماز و ... کاربرد داشته است (کدهای ۰۳-۰۴-۰۱-۰۴-۱۱) و کاربرد این هنر در تزیین وسایل نوعروسان نیز دیده می‌شد (کدهای ۰۲-۰۳-۰۴).	استفاده در زندگی روزمره	کاربرد	
۲	نمی‌توان نسل جدید را علاقه‌مند به استفاده از وسایل مزین به هنر نهم‌دوزی یا کاربردی گذشته کرد (کدهای ۰۱-۰۴-۰۵-۰۶).	تغییر کاربرد		
۳	طرح و نقش و روش دوخت تغییری نکرده و محصولات با همان ویژگی‌های ظاهری گذشته دوخته می‌شوند نوآوری در طرح و نقش ایجاد نشده است (کد ۰۵-۰۸-۰۹).	عدم نوآوری در محصولات	نوآوری	
۴	به دلیل علاقه شخصی به رودوزی‌ها مایل به استفاده از این هنر در محصولات دیگر به‌صورت ترکیبی هستم (۰۵).			

اقتصاد در هنر نیم‌دوزی استان قزوین

برای رسیدن به رشد اقتصادی در هنرهای سنتی ابتدا باید نیازهای بازار و مصرف‌کنندگان بررسی و شناخته شوند که عبارت‌اند از: قیمت متناسب با محصول که مشتری حاضر باشد بابت کالا پرداخت کند؛ علاوه بر جنبه‌های قیمت و کیفیت در خرید کالا، به ابعاد زیبایی‌شناختی محصول نیز باید توجه شود. سهم رودوزی‌های سنتی از جمله نیم‌دوزی در مبادلات اقتصادی هنر بسیار کم است و این به‌عنوان یک بحران قلمداد می‌شود که این مهم از شناخت ناکافی ارزش رودوزی‌های ایرانی و جایگاه این هنر در سطوح اجتماعی نشأت می‌گیرد. اکثر هنرمندان فعال در حوزه نیم‌دوزی به‌صورت بسیار محدود در خود استان قزوین مشغول به فعالیت هستند که به دلیل درآمد اقتصادی پایین این هنر را به‌عنوان منبع اصلی درآمد کنار گذاشته و به کار دیگری مشغول شده‌اند.

- اقتصاد در وضعیت مطلوب هنر نیم‌دوزی استان قزوین

هنر سنتی نیم‌دوزی به دلیل کم‌بودن هزینه و در دسترس بودن مواد اولیه و عدم نیاز به تکنولوژی پیشرفته و همین‌طور تکنیک آموزش بسیار آسان، تمام موارد اولیه را برای شروع کار در اختیار هنرمندان و فراگیران قرار داده است (کدهای ۰۱، ۰۳، ۰۶، ۰۸ و

۰۹). در صورت در دسترس بودن هنرآموزان خبره در هنر نیم‌دوزی برای آموزش صحیح و اصولی و در دسترس بودن هنرجو و فراگیران علاقه‌مند این هنر می‌تواند نوعی موازنه اقتصادی ایجاد کرده و یکی از راه‌های کسب درآمد برای خانم‌ها از جمله بانوان خانه‌دار و علاقه‌مند به کسب درآمد باشد (کدهای ۰۱، ۰۲، ۱۰ و ۱۱). نوآوری در تولیدات، تغییر نقوش، تغییر رنگ‌های منجوق‌ها و همین‌طور تغییر کاربری نیم‌دوزی در طراحی لباس و لوازم جانبی (اکسسوری‌ها) و وسایل کاربردی روزمره می‌تواند میزان درآمد و فروش را تا حد چشمگیری افزایش دهد (کدهای ۰۳، ۰۵، ۰۶ و ۰۷). عرضه محصولات نیم‌دوزی در نمایشگاه‌های تخصصی می‌تواند گام بسیار مفیدی در جهت شناخت هر چه بیشتر این هنر توسط آحاد جامعه و فروش این هنر و کمک به اقتصاد هنرمندان فعال در این حوزه شود (کدهای ۰۶، ۰۷ و ۰۹). ترکیب هنر نیم‌دوزی با دیگر رودوزی‌ها مثل شماره‌دوزی و هنرهای دیگری از جمله چاپ پارچه، باعث نوآوری و فروش بیشتر این هنر خواهد شد (کدهای ۰۴، ۰۵، ۰۶ و ۰۸). در جدول (۸) توضیحات بیشتر، در رابطه با وضعیت مطلوب هنر نیم‌دوزی استان قزوین بیان شده‌است.

جدول ۸- کدگذاری داده‌های حاصل از مصاحبه، مقوله اقتصاد در وضعیت مطلوب هنر نیم‌دوزی استان قزوین. منبع: (نگارندگان)

وضعیت مطلوب			
ردیف	گزاره‌های منتخب	مفاهیم	مقوله
اقتصاد	۱	هنر نیم‌دوزی با تغییر کاربرد قبلی و به‌کارگیری این هنر در طراحی لباس و اکسسوری‌ها فروش خوبی خواهد داشت (کدهای ۰۳-۰۵-۱۰-۰۸).	تغییر کاربرد
	۲	می‌توان با برگزاری نمایشگاه‌های تخصصی رودوزی به شناخت، فروش و جذب هنرجو کمک بسیاری کرد (کدهای ۰۱-۰۲-۰۴-۰۹).	برگزاری نمایشگاه‌های داخلی
	۳	تغییر طرح و نقش مورد استفاده در کارها باعث جذب بیشتر مشتری خواهد بود (کد ۱۰-۱۱).	نوآوری برای جلب مشتری و افزایش فروش
	۴	به‌کارگیری هنر نیم‌دوزی با دیگر رودوزی‌های سنتی و دیگر هنرهای موجود در حوزه طراحی لباس مثل چاپ لباس شاهد افزایش بیشتر مشتری خواهیم بود (کد ۰۸-۱۰-۱۱).	نوآوری برای جلب مشتری و افزایش فروش
	۵	هنرمند وقتی خودش محصولاتش را به فروش برساند سود بیشتری به دست می‌آورد و مشتاق به ادامه کار می‌شود (کد ۱۰-۱۱).	فروش مستقیم
	۶	مواد اولیه تولید این محصولات در دسترس و ارزان است؛ بنابراین این هنر به‌صرفه است (کدهای ۰۲-۰۷-۱۰).	مواد اولیه در دسترس و به صرفه اقتصادی
۷	حمایت دولت و مراکز صنایع‌دستی از هنرمندان برای تبلیغ و فروش محصولات می‌تواند از فراموشی این هنر جلوگیری کند (کد ۰۳-۰۵-۰۹).	نیاز به حمایت دولتی	حمایت نهاد‌های دولتی

– اقتصاد در وضعیت موجود هنر نیم‌دوزی استان قزوین

هنر نیم‌دوزی در گذشته به‌عنوان یک حرفه وجود داشته و هنرمندان برای تزئین وسایل کاربردی مثل سرمه‌دان، جای قیچی، جای شانه، جای نماز و تزئین وسایل مورد استفاده در جهیزیه دختران و مانند آن، از این هنر بهره می‌گرفتند. اما با گذشت زمان و تغییر نکردن کاربرد این هنر در وسایل کاربردی معاصر و همین‌طور پیشرفت تکنولوژی و ورود چرخ‌های سوزن‌دوزی که با دقت و سرعت بیشتری عمل می‌کند و همین‌طور ورود پارچه‌هایی از قبیل پارچه‌های هندی که تماماً مليله‌دوزی و منجوق‌دوزی در متر از هنر بالا هستند، و هزینه تمام شده آن بسیار ارزان‌تر از هنر دست است باعث شده رودوزی‌های ایرانی به‌خصوص نیم‌دوزی رو به فراموشی برود (کدهای ۰۱، ۰۲، ۰۳، ۰۵، ۰۶، ۰۷ و ۰۸). از جمله عواملی که بر شرایط موجود هنر نیم‌دوزی تأثیرگذار بودند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: کمبود هنرمندان فعال و حرفه‌ای در این عرصه، کاهش بسیار زیاد تولیدات هنری نیم‌دوزی در بازار و کاهش استقبال خریداران از نمونه‌های موجود در بازار است که این عامل به دلیل

وضع بد اقتصادی جامعه ایجاد شده است (کدهای ۰۸، ۱۰ و ۱۱). وقتی یک هنرمند محصولی تولید می‌کند که فروش ندارد، فرزند وی دیگر به دنبال این حرفه نمی‌رود و این‌گونه هنرها و رودوزی‌های اصیل کشور ما رو به فراموشی می‌رود (کدهای ۰۱، ۰۳، ۰۴، ۰۸ و ۰۹). یکی از راه‌های فروش محصولات برگزاری نمایشگاه‌های سوزن‌دوزی جهت شناخت عوام با هنر نیم‌دوزی و عرضه محصولات است (کدهای ۱۰ و ۱۱). همین‌طور حمایت میراث‌فرهنگی استان قزوین از دوخت سنتی شهر قزوین و حمایت نهادهای دولتی برای شناخت هر چه بیشتر این هنر اصیل رو به فراموشی و کمک در جهت اقتصاد هنرمند برای دلگرمی وی و ادامه‌دادن این هنر اصیل مؤثر خواهد بود (کد ۰۲، ۰۳، ۰۴، ۰۵ و ۰۸). شاید یکی از مهم‌ترین مواردی که باید بدان توجه ویژه شود، نگاه خلاقانه هنرمندان این هنر است. آن‌ها باید هم در طراحی محصول و هم کاربردهای آن و هم از نظر اقتصاد این هنر نگرشی خلاقانه داشته باشند. داده‌ها و اطلاعات جدول (۹) مقوله اقتصاد در وضعیت موجود هنر نیم‌دوزی استان قزوین را بر اساس تحلیل مطالعات به‌دست‌آمده از تحقیق میدانی بیان می‌کند.

جدول ۹- کدگذاری داده‌های حاصل از مصاحبه، مقوله اقتصاد در وضعیت موجود هنر نیم‌دوزی استان قزوین. منبع: (نگارندگان)

وضعیت موجود				
ردیف	گزاره‌های منتخب	مفاهیم	مقوله	اقتصاد
۱	شرایط بد اقتصادی باعث کم‌شدن فروش و کاهش تعداد هنرمندان فعال در این عرصه است (کدهای ۰۳-۰۶-۱۰-۱۱).	شرایط بد اقتصادی	اقتصاد	
۲	وقتی هنرمند محصولی تولید می‌کند که فروش ندارد فرزند وی دنبال این حرفه نمی‌رود و این‌گونه این هنر فراموش می‌شود (کد ۰۵-۰۶).	عدم فروش محصولات		
۳	هنرمندان دیگر محصولات نیم‌دوزی را برای فروش تولید نمی‌کنند و بعضاً برای خودشان کار می‌کنند (کدهای ۱۰-۱۱).	تولید برای مصرف شخصی		
۴	برگزاری نمایشگاه‌های سوزن‌دوزی هزینه بالایی دارد و میراث فرهنگی حامی این‌گونه برنامه‌ها نیست (کد ۰۳-۰۴-۰۵).	هزینه بالا نمایشگاه		
۵	عدم حمایت سازمان‌های دولتی به میراث‌فرهنگی و هنرهای سنتی (کدهای ۰۴-۰۵-۰۷) باعث کاهش فروش و ضربه اقتصادی به هنرمند و فراموشی این هنرها می‌شود (کد ۰۸).	عدم حمایت نهادهای دولتی مربوطه	حمایت نهادهای دولتی	

آموزش در هنر نیم‌دوزی استان قزوین

هنرهای سنتی و رودوزی‌های ایرانی دربرگیرنده مجموعه‌ای عظیم و گسترده از فرهنگ و تمدن غنی کشور ما هستند، بنا بر همین امر مهم تأمین و تربیت نیروهای انسانی جهت جلوگیری از فراموشی و نابودی این بخش از صنایع دستی بسیار ضروری است. علاوه بر سازمان‌های اجرایی دولتی، مؤسسات آموزشی در مقاطع مختلف تحصیلی و همین‌طور آموزشگاه‌های آزاد نقش سازنده‌ای در تأمین و تربیت نیروی انسانی بر عهده دارند. امروزه در بسیاری از کشورها افزون بر ایجاد مدارس تخصصی در سطح دبیرستان و هنرستان، دانشکده‌ها و مراکز آموزش عالی متعددی نیز برای آموزش هنرهای سنتی و صنایع دستی تأسیس شده‌است. نیم‌دوزی استان قزوین از جمله رودوزی‌هایی است که به دلیل کم‌توجهی در حال فراموشی است. یکی از نکات بسیار مهم که در فراموشی آن تأثیر دارد بحث آموزش هنر نیم‌دوزی است. در این قسمت از پژوهش وضعیت مطلوب و وضعیت موجود مقوله آموزش در هنر نیم‌دوزی استان قزوین مورد مطالعه قرار گرفته است.

- آموزش در وضعیت مطلوب هنر نیم‌دوزی استان قزوین

هنرهای سنتی و رودوزی‌های ایرانی میراث فرهنگی و تمدن گسترده و اصالت کشور ما را نشان می‌دهند. یکی از اهداف بلندمدت در آموزش هنرهای سنتی، احیای هنرهای از یادرفته یا در حال فراموشی و بازبازی و جوه ارزشی نهفته در این‌گونه از هنرها است. هنر نیم‌دوزی استان قزوین از جمله رودوزی‌هایی است که با تغییر سبک زندگی، پیشرفت فناوری و ورود دستگاه‌های سوزن‌دوزی و پارچه‌های کار شده موجود در بازار کمتر مورد توجه قرار گرفته است (کدهای ۱۰ و ۱۱). در حال حاضر هنرمندان این هنر بسیار معدود هستند و افرادی که در این رودوزی متخصص‌اند، از این دوخت در مصارف شخصی خودشان بهره می‌گیرند و در بازار قزوین اثری از این هنر اصیل دیده نمی‌شود (کد ۰۲، ۰۳، ۰۵ و ۰۸). یکی از دلایل به سمت فراموشی رفتن این هنر، معرفی نشدن آن در سطح

جامعه است و حتی برای خیلی از افراد در خود شهر قزوین نیز این هنر ناشناخته است (کد ۰۲، ۰۳، ۰۴، ۰۷ و ۰۹). برخی نیم‌دوزی را با منجوق‌دوزی اشتباه می‌گیرند و هر دو را یکی می‌دانند؛ در حالی که منجوق‌دوزی فنون دوخت متفاوتی دارد اما نیم‌دوزی فقط یک فن دوخت دارد و همان دائم تکرار می‌شود. طبق گفته تعدادی از مصاحبه شوندگان، برای وضعیت مطلوب هنر نیم‌دوزی در حوزه آموزش جدول (۱۰) و برای احیاء و رواج دوباره هنر نیم‌دوزی، باید این هنر مانند دیگر رودوزی‌های شناخته شده از جمله: پته‌دوزی، بلوچی‌دوزی، رشتی‌دوزی و امثال آن معرفی شود تا آحاد افراد جامعه به آن علاقه‌مند شوند (کد ۰۱، ۰۳، ۰۴، ۰۶ و ۰۷). آموزش مجازی یا حضوری و همین‌طور کارگاه‌های رایگان در سازمان میراث فرهنگی، فنی و حرفه‌ای و آموزشگاه‌ها و دانشکده‌های طراحی لباس و طراحی و دوخت لباس می‌توانند باعث معرفی این هنر شود (کد ۰۵، ۰۶، ۰۸، ۰۹ و ۱۰). با تلفیق شیوه آموزش با رودوزی‌های دیگر و همین‌طور هنرهای دیگری مثل چاپ لباس، توسط هنرمندان سنتی و مربیان جدید، می‌توان زمینه استقبال و علاقه به یادگیری این هنر را در مخاطبین ایجاد کرد و نسل جدید را علاقه‌مند به فراگیری این رودوزی اصیل نمود (کد ۰۴، ۰۵، ۰۶ و ۰۸). در متوسطه دوم در هنرستان‌های سراسر کشور دو کتاب جغرافیا تدریس می‌شود که یکی از آن‌ها جغرافیای استان است، می‌توان برای جلوگیری از فراموشی و احیای مجدد رودوزی‌های در حال فراموشی از جمله نیم‌دوزی استان قزوین، بخشی از جغرافیای هر استان را به شناخت هنرها و رودوزی‌های اصیل هر استان اختصاص داد تا حداقل مردم هر استان نسبت به رودوزی‌های اصیل شهر خودشان شناخت لازم را داشته باشند (کد ۰۱). در حال حاضر کتاب تخصصی در زمینه آموزش نیم‌دوزی وجود ندارد و همین‌طور در کتاب‌ها و واحدهای درسی دانش‌آموزان و دانشجویان به مبحث منجوق‌دوزی اشاره شده‌است اما صحبتی از نیم‌دوزی استان قزوین به میان نیامده است، لذا وجود منبعی که بتوان به آن مراجعه کرد،

برای آموزش و شناخت این رودوزی می‌تواند بسیار مثمر ثمر واقع شود (کدهای ۰۱، ۰۲، ۰۳ و ۰۴).

جدول ۱۰- کدگذاری داده‌های حاصل از مصاحبه، مقوله آموزش در وضعیت مطلوب نیم‌دووزی استان قزوین. منبع: (نگارندگان)

وضعیت مطلوب			
ردیف	گزاره‌های منتخب	مفاهیم	مقوله
۱	باید این هنر شناسانده شود تا افراد جامعه به آن علاقه‌مند شوند (کدهای ۰۱، ۰۴ و ۰۵). آموزش مجازی یا حضوری و برپایی کلاس‌های آموزشی در سازمان میراث فرهنگی، فنی و حرفه‌ای، ورکشاپ‌ها و آموزشگاه‌ها می‌تواند باعث معرفی این هنر شود (کدهای ۰۳-۰۵-۰۸-۱۰).	معرفی هنر به وسیله آموزش مجازی و آموزش حضوری	آموزش
۲	تلفیق شیوه آموزش در رودوزی‌های متنوع و ترکیب نیم‌دووزی با هنرهای دیگر توسط هنرمندان سنتی و مربیان جدید می‌تواند علاقه به یادگیری این هنر را در مخاطبین ایجاد کند (کدهای ۰۱-۰۸-۰۹-۱۱).	ایجاد علاقه به یادگیری	
۳	آموزش این هنر در کتاب‌های متوسطه دوم و در بخشی از کتاب جغرافیای استان قزوین جهت شناخت هنر اصیل استان (کد ۰۱).	معرفی و آموزش این هنر در کتاب‌ها و واحدهای درسی	
۴	آموزش هنر نیم‌دووزی به صورت جداگانه در واحدهای درسی پوشاک و طراحی لباس برای شناخت این هنر و متوجه شدن تفاوت دوختی هنر نیم‌دووزی با منجوق‌دوزی (کد ۰۱-۰۳-۰۴).	معرفی و آموزش این هنر در کتاب‌ها و واحدهای درسی	
۵	استفاده از هنرمندان و هنرآموزان فعال در حوزه نیم‌دووزی برای آموزش در رسانه و جلوگیری از آموزش‌ها و اطلاعات نادرست برای عموم (کد ۰۱-۰۲-۰۴-۰۶).	آموزش صحیح رسانه‌ها	
۶	تلاش در جهت در دسترس بودن کتاب یا جزوه آموزشی مربوط به هنر نیم‌دووزی (کدهای ۰۲-۰۴-۰۶).	در دسترس بودن منابع آموزشی	
۷	آشنایی هنرآموزان و اساتید با هنر نیم‌دووزی برای آموزش در مقاطع تحصیلی و دانشگاه‌ها و لزوم برگزاری کلاس‌های ضمن خدمت برای تمامی هنرآموزان (کد ۰۳-۰۴-۰۹).	برگزاری کلاس‌های آموزشی برای هنرآموزان	

- آموزش در وضعیت موجود هنر نیم‌دووزی استان قزوین

نظام آموزشی در گذشته بر خلاف امروز بوده است، آموزش از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شده و پسران معمولاً همان حرفه پدران خودشان را ادامه می‌دادند. این مطلب در رودوزی‌ها نیز صدق می‌کرده و فرزندان از سنین کم، همان رودوزی‌ها و سوزن‌دوزی‌هایی که مادر کار می‌کرده را فرامی‌گرفتند. در چنین نظامی هنر در بطن جامعه و زندگی عامه مردم وجود داشت و باعث برقراری معیشت و احساس رضایت برای هنرمند می‌شد. تغییراتی که به مرور زمان در شیوه آموزش هنرهای سنتی به وجود آمد تأثیراتی بر روی این هنرها گذاشت. نیم‌دووزی استان قزوین جزو هنرهایی

است که آموزش آن در گذشته به صورت نسل به نسل از مادر به فرزند و به شیوهی استاد شاگردی منتقل شده است (کدهای ۰۱، ۰۲، ۰۴، ۰۵ و ۰۸). با توجه به پاسخ‌های مصاحبه شونده‌گان، در مقوله آموزش هنر نیم‌دووزی در وضعیت موجود استان قزوین جدول (۱۱). به برخی از عوامل تأثیرگذار در این مقوله اشاره می‌شود. یکی از عوامل ناشناخته ماندن این هنر نبود بانک اطلاعاتی در مورد آن است (کدهای ۰۱، ۰۲ و ۰۴). چون هنر نیم‌دووزی به نسل جدید منتقل نشده و آن‌ها اطلاعی از وجود این هنر ندارند (کد ۰۱). تعداد هنرمندان فعال در این حوزه به دلیل شرایط بد اقتصادی و فروش کم، بسیار محدود هستند و همین عوامل انگیزه را برای نسل جدید در فراگرفتن هنری

که از آن منبع درآمدی ندارند، کم می‌کند و افراد مایل به یادگیری نیز به دلیل کم بودن هنرمندان منصرف می‌شوند (کدها ۰۷، ۰۸، ۱۰ و ۱۱). در حال حاضر هیچ نمونه‌ای از هنر نیم‌دوزی برای فروش در بازارهای استان قزوین مشاهده نمی‌شود و همین امر یکی از دلایل فراموشی این هنر اصیل است (کدهای ۱۰ و ۱۱). نمونه‌های بسیار اندک به صورت سفارشی

کار می‌شود و به دلیل گران‌قیمت بودن کار دست افراد معمولاً پارچه‌های ماشینی کار شده را ترجیح می‌دهند (کدهای ۱۰ و ۱۱). شرایط زندگی امروزه و ورود پیشرفت و فناوری‌های نوین باعث شده نسل جدید دیگر صبر و حوصله زمان گذشته را برای کار کردن به مدت طولانی در رودوزی‌ها از دست بدهند (کدهای ۰۱، ۰۲ و ۰۶).

جدول ۱۱- کدگذاری داده‌های حاصل از مصاحبه، مقوله آموزش در وضعیت موجود نیم‌دوزی استان قزوین. منبع: (نگارندگان)

وضعیت موجود				
ردیف	گزاره‌های منتخب	مفاهیم	مقوله	
آموزش	۱	هنرمندان و هنرآموزان فعال در این عرصه محدود هستند و در حوزه رسانه هم بعضاً هنرآموزان اطلاعات کافی ندارند و باعث نشر آموزش اشتباه می‌شوند (کدهای ۱۰-۱۱-۰۳).	کمبود اساتید توانا	آموزش
	۲	وقتی هنرمند محصولی تولید می‌کند که فروش ندارد فرزند وی دنبال این حرف نمی‌رود و این‌گونه این هنر فراموش می‌شود (کدهای ۰۵-۰۶).	عدم فروش محصولات	اقتصاد
	۳	در حال حاضر منبع آموزشی در این هنر موجود نیست (کدهای ۰۱-۰۴).	نبودن منابع آموزشی	آموزش
	۴	کم‌شدن صبر و حوصله نسل جدید باتوجه به ورود تکنولوژی در دنیای امروز باعث کم‌شدن فراگیران در حوزه رودوزی‌ها می‌شود (کدهای ۰۳-۰۴-۰۵).	کم‌شدن صبر و حوصله نسل جدید	تکنولوژی

شناخت آسیب‌ها و تهدیدها و راهکارهای هنر

نیم‌دوزی استان قزوین

وقوع تهدید باعث تشدید آثار و عواقب آسیب می‌گردد. تهدیدها و آسیب‌ها یک رابطه متقابل دارند؛ بدین‌گونه که هر چه احتمال وقوع تهدید زیادتر باشد، میزان آسیب نیز افزایش می‌یابد؛ بنابراین میزان آسیب مستقیماً به مقدار تهدید بستگی دارد. از طریق میزان آسیب‌پذیری، می‌توان وضعیت‌هایی که قابل ردیابی هستند را ارزیابی و اندازه‌گیری کرد (مشهدی و امینی‌وارکی، ۱۳۹۴: ۹۴). بررسی و شناخت تهدیدهای هنر نیم‌دوزی استان قزوین می‌تواند به حفظ و احیای هنر نیم‌دوزی کمک کرده و بی‌توجهی در این خصوص، آسیب‌ها و ضررهای بی‌شماری در پی خواهد داشت. زیرا پس از آشکار شدن تهدیدها شرایط لازم برای کاهش آسیب‌پذیری هنر نیم‌دوزی

امکان‌پذیر می‌شود. اولین قدم در راه توسعه و بهبود هر گونه امر اجتماعی، اقتصادی، هنری و امثال آن، شناسایی و توصیف وضعیت موجود آن امر است. فاصله میان وضعیت موجود و وضعیت مطلوب، راهکارهای آینده را مشخص می‌کند (توکلی و سیدی، ۱۳۹۴: ۸۰). در این پژوهش سعی بر آن شد با مطالعه وضعیت مطلوب و موجود هنر نیم‌دوزی استان قزوین و بررسی آسیب‌های آن در گذشته و اکنون راهکارهایی برای حفظ و احیای این هنر ارائه گردد؛ بنابراین در این بخش از پژوهش بر اساس داده‌های به‌دست‌آمده در مراحل قبل به تبیین تهدیدها و آسیب‌ها و راهکارها بر اساس مقوله‌های کاربرد، اقتصاد و آموزش جدول (۱۲) در هنر نیم‌دوزی استان قزوین پرداخته شده است.

جدول ۱۲- آسیب‌ها و تهدیدها و راهکارهای هنر هنرمنددوستان قزوین. منبع: (نگارندگان)

آسیب‌های هنر هنرمنددوستان قزوین	تهدیدهای هنر هنرمنددوستان قزوین	راهکارهای هنر هنرمنددوستان قزوین
هنرمند و هنرآموزان فعال در حرفه هنرمنددوستان بسیار محدود است (کد ۰۳).	کم‌شدن تعداد هنرمندان و هنرآموزان فعال باعث فراموشی تدریجی هنر هنرمنددوستان است.	برگزاری کلاس‌های آموزشی و ورکشاپ‌های آموزش هنرمنددوستان برای افزایش هنرمندان.
هنر هنرمنددوستان را با منجوق‌دوزی یکی می‌دانند (کدهای ۰۴-۰۶-۰۸).	یکی‌شدن هنر هنرمنددوستان با منجوق‌دوزی باعث نابودی تدریجی هنر هنرمنددوستان است.	آگاهی هنرجویان از تفاوت تکنیک‌های دوختی منجوق‌دوزی و هنرمنددوستان.
رسانه‌ها از هنرمندان ناآگاه جهت آموزش رودوزی‌ها استفاده می‌کنند (کد ۰۲).	آموزش نادرست توسط رسانه‌ها به دلیل مخاطب زیادی که دارند باعث رواج آموزش‌های نادرست و نابودی تدریجی شیوه‌های سنتی است.	شناسایی هنرمندان فعال و صاحب‌نظر در حوزه رودوزی‌های ایرانی و استفاده از مهارت و دانش این هنرمندان در رسانه‌ها جهت رواج صحیح تکنیک‌های دوختی.
منبع اطلاعاتی و کتاب و جزوه چاپ شده در حوزه هنرمنددوستان وجود ندارد (کدهای ۰۳-۰۵-۰۶-۰۷-۰۸-۰۹).	نبودن منبع اطلاعاتی جهت مراجعه به منابع و شناخت تاریخچه هنر هنرمنددوستان و آموزش آن، یکی از عوامل مهم در فراموشی این هنر اصیل است.	از هنرمندان و هنرآموزان فعال در حوزه رودوزی‌ها باید درخواست شود جهت تهیه و چاپ جزوه و یا کتاب آموزش هنرمنددوستان برای جلوگیری از نابودی این هنر.
در حال حاضر هیچ نمونه هنرمنددوستان در بازار قزوین وجود ندارد (کدهای ۱۰-۱۱).	هنر هنرمنددوستان به دلیل کاربردی‌بودن در وسایل نسل قبل (جای قیچی، جای شانه و ...) و به‌روز نشدن جایگاه خودش را در بازار از دست داده است.	از هنر هنرمنددوستان می‌توان در وسایل کاربردی امروزی بهره گرفت با ترکیب هنر هنرمنددوستان با رودوزی‌ها و هنرهای دیگر تا جایگاه خود را در بازار مجدد به دست آورد.
نسل جدید دیگر صبر و حوصله نسل قبل را برای رودوزی‌های زمان‌بر ندارند و کاهش فروش انگیزه نسل جدید را می‌گیرد (کدهای ۰۸-۱۰-۱۱).	سرعت و تکنولوژی و ورود چرخ‌های سوزندوزی و پارچه‌های کار شده هندی باعث فراموشی تدریجی رودوزی‌های ایرانی است.	تغییر کاربرد هنر هنرمنددوستان با هنرهای دیگر از جمله چاپ و نقاشی روی پارچه باعث بیشترشدن فروش و انگیزه نسل جدید می‌شود.

نتیجه‌گیری

هنرمنددوستان به‌عنوان یکی از هنرهای اصیل استان قزوین شناخته می‌شود و دارای سابقه بسیار طولانی است. در گذشته و بیشتر در دوران قاجار هنر هنرمنددوستان برای مزین کردن وسایلی از جمله: سرمه‌دان، جای قیچی، جای نماز، جای شانه و مانند آن استفاده می‌شد و آخرین نمونه‌های موجود نیز از دوران قاجار در موزه قزوین موجود است. به مرور زمان و تغییر سلیقه نسل جدید و کاربرد هنر هنرمنددوستان در همان وسایل سابق و همین‌طور ورود چرخ‌های سوزندوزی که سرعت و دقت بالاتری نسبت به دوخت دست دارند و ورود پارچه‌های منجوق‌دوزی و مليله‌دوزی ماشینی به بازار باعث کم‌شدن فروش هنرمندان فعال شده است و این روند سبب به فراموشی رفتن هنر هنرمنددوستان شد. از آن‌جا که

فراموش شدن هنر هنرمنددوستان یک آسیب محسوب می‌شود، در این پژوهش با بررسی هنر هنرمنددوستان استان قزوین و آسیب‌شناسی آن بر اساس مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با افراد متخصص، راهکارهایی برای احیاء و حفظ آن و ورود مجدد هنر هنرمنددوستان به زندگی امروزی ارائه گردید. برای رسیدن به راهکارها ابتدا وضعیت مطلوب و وضعیت موجود هنر هنرمنددوستان استان قزوین در سه مقوله کاربرد، اقتصاد و آموزش بررسی گردید و با توجه به داده‌های حاصل شده، آسیب‌ها و تهدیدها شناسایی گردید. نتایج به‌دست‌آمده از وضعیت موجود هنر هنرمنددوستان بیانگر آن است که به دلیل تغییر سلیقه افراد و تغییر نسل نوع کاربرد هنر هنرمنددوستان در وسایل سابق مورد استقبال کافی مواجه نمی‌شود. در زمینه اقتصاد حمایت نکردن سازمان‌های مرتبط از هنرمندان فعال

بومی همان منطقه، خلق نوآوری و تغییر کاربرد و تلفیق با رودوزی‌ها و هنرهای دیگر بر اساس سلیقه امروز جامعه و حمایت مؤسسات مرتبط در بخش فروش اشاره کرد. با رعایت این موارد می‌توان تا حدودی از تهدید فراموشی و منسوخ شدن هنر نم‌دوزی استان قزوین جلوگیری کرد. رواج و رونق مجدد هنر نم‌دوزی استان قزوین که بسیاری از هنرمندان آن به دلیل کاهش فروش و شرایط نامناسب اقتصادی این هنر را کنار گذاشته‌اند، می‌تواند به اقتصاد هنرمندان استان قزوین کمک کرده و یک منبع درآمد محسوب گردد و همین‌طور از فراموشی و نابودی این هنر جلوگیری کند.

در این حوزه و در نتیجه فروش کم و به‌صرفه نبودن تولیدات نم‌دوزی باعث تهدید رو به فراموشی رفتن این هنر شده‌است. عدم معرفی و آموزش هنر نم‌دوزی به نسل جدید در مقوله آموزش تهدید ناشناخته بودن این هنر را تقویت کرده‌است. با شناخت آسیب‌های موجود در هنر نم‌دوزی در استان قزوین، راهکارهایی در جهت حفظ و ورود این هنر به زندگی امروز ارائه گردید. از جمله راهکارها می‌توان به معرفی و شناسایی هنر نم‌دوزی استان قزوین از طریق ایجاد منابع برای این رودوزی، برگزاری کلاس‌ها و ورکشاپ‌های آموزشی، همچنین اختصاص برخی از صفحات کتاب‌های درسی هر منطقه به هنرهای سنتی

منابع

- اخلاقی، پرسا. (۱۳۸۸). *دانشنامه کوچک صنایع دستی ایران*. تهران: قصیده.
- اسفندیاری، صبا. (۱۳۶۷). *نگرشی بر روند سوزندوزی‌های سنتی ایران: از هشت هزار سال قبل از میلاد تا امروز*. تهران: منتخب صبا.
- آریان‌پور کاشانی، عباس. (۱۳۶۳). *فرهنگ انگلیسی-فارسی*. تهران: امیرکبیر.
- بنیانیان، حسن. (۱۳۸۹). *معیارهای پیشنهاد و انتخاب طرح‌های فرهنگی*. تهران: سوره مهر.
- توکلی، مرداوید؛ و سیدی، سیدایمان. (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی هنر ایران در عرصه فعالیت‌های کارآفرینانه، *فصلنامه پژوهش هنر*، پیاپی ۶، ۸۲-۷۳.
- جهانگیرفرد، مجید؛ و سلمان، محسن. (۱۳۸۹). آسیب‌شناسی طرح ساماندهی تعاونی‌های روستایی و کشاورزی در بخش به‌کارگرفتن مدیران عامل تحصیل‌کرده. *فصلنامه تعاون و روستا*، سال دوم، شماره ۴ و ۵ (پیاپی ۴-۵)، پاییز و زمستان ۱۳۸۹، ۴۳.
- شادالویی، نوریه. (۱۳۹۵). *آسیب‌شناسی فرهنگی*. تهران: پیک مشاور.
- صدیق‌سروستانی، رحمت‌الله. (۱۴۰۱). *آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی)*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، تهران، ایران.
- غفوری، آرزو؛ بابایی، سارا؛ و نورمحمدی، فاطمه. (۱۴۰۲). احیای هنر نم‌دوزی استان قزوین در درس کار و فناوری دوره اول متوسطه. *مؤسسه غیرانتفاعی پادانا*، ۱(۲): ۷۶-۵۴.
- قربانی، مهناز. (۱۳۸۱). نقش‌آفرینی با سوزن. *ماه هنر*، ۵(۵۳)، ۱۳۱-۱۲۸.
- مشهدی، حسن؛ و امینی‌ورکی، سعید. (۱۳۹۴). تدوین و ارائه الگوی ارزیابی تهدیدات، آسیب‌پذیری و تحلیل خطرپذیری زیرساخت‌های حیاتی با تأکید بر پدافند غیرعامل. *دو فصلنامه مدیریت بحران*، دوره ۴، ۸۵-۶۹.
- یآوری، حسین. (۱۳۸۵). *مختصری درباره رودوزی‌ها در ایران و جهان*. رشد آموزش هنر، ۱(۶)، ۵۳-۴۶.

References

- Becker, Howard. S. (1963). *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. Free Press.
- Rubington, Eral., & Weinberg, Martin. S. (2010). *The Study of Social Problems: Seven Perspectives*. Oxford University Press.
- Thio, Alex. (2005). *Deviant Behavior*. Allyn & Bacon.
- Turner, Jonathan. H. (2000). *On the Origins of Human Emotions: A Sociological Inquiry into the Evolution of Human Affect*. Stanford University Press.
- Wilkinson, Richard, & Pickett, Kate. (2009). *The Spirit Level: Why Greater Equality Makes Societies Stronger*. Bloomsbury Press.
- URL 1: <https://namnak.com/gazvin-handicraft-souvenirs.p84687>
Accessed at 1403-06-10 14:05
- URL 2: <https://sobheman.com/?p=6662> Accessed at 1403-06-12 10:50